

Actul ctitoricesc de întemeiere a Mausoleului de la Mărășești

Comandor (r) dr. Marian MOȘNEAGU¹

CENTENAR MAUSOLEUL DE LA MĂRĂȘEȘTI – SANCTUARUL RECUNOȘȚINȚEI NAȚIONALE

Pe 8 iunie 1919, la Congresul Societății Ortodoxe Naționale a Femeilor Române (S.O.N.F.R.), desfășurat în Sala Senatului din Capitală sub președinția I.P.S. Pimen, mitropolitul Moldovei, congres la care a luat parte și Biserica unită, s-a hotărât ridicarea Mausoleului de la Mărășești, în care să se adăpostească osemintele tuturor ostașilor căzuți în Războiul pentru Întregirea Neamului.

În acest cadru s-a propus construirea în subsolul clădirii a unei cripte mortuare și a unui cavou impresionant, precum și ridicarea Bisericii Neamului. Înfăptuirea acestei ctitorii a fost incredințată unui comitet din care făceau parte câte un reprezentant al

S.O.N.F.R. (prințesa Alexandrina Cantacuzino² președintă și Zefira Voiculescu, secretară), Ministerului Apărării Naționale (generalul Constantin Cristescu), Societății „Cultul Eroilor” (director general - generalul N. Negreanu), Nicolae Iorga, inginerul Nicolae Niclescu, Elena Davilla-Perticari, Elena Odobescu, Maria Glogoveanu, comandantul Diviziei a VI-a, George Ulise Negropontes³, primarul orașului Mărășești și alții.

Cu cele 20 ha teren donate de G.U. Negroponte, comitetul a organizat numeroase chete publice pentru a aduna banii necesari construcției.

Punerea pietrei de temelie a viitorului Memorial de la Mărășești a avut loc pe 6/19 august 1923, prilej cu care Alexandrina Gr. Cantacuzino, președinta A.O.N.F.R. sublinia: „Înalt Prea Sfințite Mitropolit al Moldovei, Prea Sfințiți Episcopi, Domnilor Generali, și Onorat popor,

Pășind aici, suntem copleșiți de măreția locului pe care ne găsim.

Aici, într-un avânt de sfântă bărbăție, s-a încheat pentru vecie unitatea unui neam. Aici, un popor mic dar de străveche obârșie, a dat măsura vitejiei sale și a înscris cu râuri de sânge numele său în cartea neamurilor.

Aici s-a încheat lupta seculară, între dreptul la viață și asuprire. Aici, o mare împărție s-a clătinat din temelie. Descătușatu-s-au aici atâtea neamuri, care de veacuri așteptau desrobirea lor.

Să ne descoperim cu evlavie, căci istoria lumii ne întâmpină.

Mărășeștii nu reprezintă numai o mare isbândă; el este simbolul de credință, făcător de minuni, care a dat poporului nostru puțința să le îndeplinească. Mărășeștii este pentru neamul românesc Ierusalimul Mântuitor, către care se vor îndrepta toate admirațiile generațiilor ce vor veni.

Ridicați-vă, voi uriași; ridicați-vă, voi șoimi falnici ai vremurilor trecute: dărăbani, arcași, stegari, călăreți și voi voievozii noștri, apărători de lege, de țară și de neam.

Ridicați-vă, boieri, cărturari, țărani, care ați făurit epopeea fără seamăn de la 1916-1918.

Înviați eroi necunoscuți, care ați îngărat cu trupurile voastre pământul țării noastre.

Voi toți cari în taină, zi cu zi, ceas cu ceas, ați îndurat toate suferințele. Voi cari aici, singuri în fața oștilor dușmane, de zece ori mai tari, prin credința neclintită a sufletelor voastre, v-ați coborât după colonice, cu ranița și dezbrăcați, v-ați repezit ca vijelia, sburând spre moarte, și ați sfărâmat tot în fața voastră, smulgând un strigăt de admirație din partea dușmanului.

Sculați-vă din somnul cel de veci și luați parte la praznicul cel mare, al celor vii și al celor morți.

Priviți neamul întreg îngenunchat în fața voastră și voi cei cari ați trecut în lumea dreptilor, unde nu e nici patimi, nici lacrimi, nici durere, binecuvântați-ne pe noi, luminați-ne calea, ajutați-ne a ne învrednici să slăvim numele de Român, cum l-ați slăvit și voi.

Societatea Ortodoxă Națională a Femeilor Române are adâncă mulțumire că îndeplinind sarcina ce și-a luat-o, vede așezată astăzi, grație dărniceii poporului nostru, - prin contribuția lui bănească - piatra de temelie a acestui locaș de recunoștință a neamului întreg, către eroii morți pe valea Siretului, la Mărășești.

Noi, care facem o operă de educație națională-ortodoxă, avem datorita de a lăsa generațiilor viitoare pilda iubirii de neam și de lege, în acest sanctuar al credinței strămoșești și al vitejiei românești.

Mulțumim Domnului că ne-a ajutat a începe clădirea cuibului de odihnă vecinică al șoimilor din Carpați, strănepoți ai Marilor Voievozi Ștefan cel Mare și Mihai Viteazul.”⁴

La temelia Bisericii Neamului a fost depus un pergament cu următorul conținut:

„În numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh, Amin!

De pe judecățile lui Dumnezeu ceale nepricepute de oameni, fiind pe ceala vreme răsboaie între împărați și răsmerițe în Țări, viscolul pustiirii suflat-a pe acest pământ. Viforoase erau vremile ceale acoperitu-s-au de dărămături și de timpuri moarte.

Dar din ceale câmpuri ce fumegau de pârjol și de măcel venit-a vremea și făcut-a să se înalțe strigăte de biruință și de slobojenie a neamurilor.

Dreptatea s-a luat la luptă cu cugetul distrugător și Dreptatea biruit-a. Ci doară Dreptatea este temelia tronului lui Dumnezeu.

Deci timpul sosit-a pentru neamul nostru.

Semnul s-au ivit pe cer - pământul clătinatu-s-a de bucurie - blestemul înfricoșat s-a auzit despre apus - și toate neamurile s-au deșteptat. Neamul nostru cel risipit întregitu-s-a și s-a așezat seminția noastră, cea a domnitorilor lumii, în volnicia și puterea ei de veacuri.

Urmărind pilda strămoșilor din cartea de vitejie a trecutului s-a zidit și s-a podobit acest sfânt locaș pentru vecinica și fericita pomenire, dând laudă vitejilor ce au primit moartea pentru cuvântul lui Dumnezeu și întru tocmirea neamului nostru și s-a cununat de cununa vitejiei și a dreptății.

Și s-au zidit și podobit acest sfânt locaș cu sălița, osteneala și cheltuiala Societății Ortodoxe Naționale a Femeilor Române și cu ajutorul tuturor bunilor români și creștini, după râvna cea adevărată de la Dumnezeu dăruită.

Întru pomenirea lor nemoartă și întru gândul că osemintele lor vor fi ca osemintele lui Elisei, ridicatu-s-a din temelie acest sfânt locaș și întru acesta cei ce Dumnezeu îi va îngădui urmași în vreme să păzească acest mic adăpost și casă a oaselor vitejilor neamului ca să fie nestricat în veci, pentru că tot lucrul bun și de multă nevoiețã îl arată cei ce se ostenesc pentru credință.

Și s-a ridicat din temelie acest sfânt locaș în zilele Prea Înălțatului și Drept credinciosului nostru Domn, Ferdinand I-iu, cu mila lui Dumnezeu, Domn stăpânitor a toată Țara Românească și întregului neam Românesc întregit, și a soției Sale Maria Doamna, Regina tuturor Românilor cari cu osârdie s-au nevoit spre binele neamului, fiind mitropolit primat al întregii Biserici Ortodoxe Naționale române și autocefale Doctor Miron, Mitropolitul Pimen al Moldovei și Sucevei, Președinte al Consiliului de Miniștri dl. Ion I.C. Brătianu și Ministrul la Departamentul Cultelor dl. C. Banu și Președintă a Societății Ortodoxe Naționale a Femeilor Române, dna Principesă Alexandrina Grigore Cantacuzino, în anul de la Cristos 1923, luna August în 6/19 zile și în anul al nou-lea curgător de domnie a Prea Măritului Rege Ferdinand I-iu.

Făcutu-s-au trei asemenea acte, din care unul s-a zidit în temelie acestui sfânt locaș, unul s-a depus în Arhivele Generale ale Statului și unul se păstrează în Arhiva Societății Ortodoxe Naționale a Femeilor Române.”⁵

Osemintele exhumate de pe frontul Mărășești depuse provizoriu în pivnițele gării Mărășești au fost reînhumate în criptele Mausoleului cu ritualul creștin ortodox, începând cu luna iulie a anului 1924 prin grija Societății „Mormintele eroilor căzuți în războiu”, devenită ulterior „Cultul Eroilor”.

În cele 154 de cripte individuale și 9 cripte comune își dorm somnul de veci 5073 eroi, din care doar 1926 sunt nominalizați, ceilalți fiind declarați eroi necunoscuți.

La sfârșitul lunii august a aceluiași an, în capela centrală a fost depus într-un sarcofag generalul Eremia Grigorescu, săvârșit din viață la 21 iulie 1919.

28 septembrie 1924 este data care marchează solemnitatea sfințirii criptelor, în prezența reginei Maria. „După multă și încordată muncă, cu mari sacrificii din partea Societății Ortodoxe ... Bunul Dumnezeu ne-a ajutat să vedem desăvârșirea înfăptuirii capelei mortuare și a criptelor - unde se vor odihni de veci osemintele a 5000 ostași morți pentru patrie - a Bisericii Neamului dela Mărășești”.

Cu mai multe întreruperi, ridicarea Bisericii Neamului de la Mărășești a durat până în 1938, an în care, la 18 septembrie, în prezența Regelui Carol al

II-lea, a avut loc inaugurarea Mausoleului.

APROAPE DOUĂ DECENII DE AȘTEPTARE

Pentru strângerea fondurilor necesare a fost lansată o subscripție publică, prin intermediul căreia s-au adunat circa 5.400.000 lei.

În urma concursului ținut, dintre cei 12 arhitecți participanți, premiul I a revenit arhitecților Georges Cristinel și Constantin Pomponiu.

Întrucât în urma întocmirii proiectului și a devizelor costul total al lucrărilor se cifra la circa 24.000.000 lei, s-a hotărât întocmirea lucrării ansamblului monumental în două etape: primul lot dedicat amenajării criptelor în care să se depună osemintele eroilor, în limita celor 5.400.000 lei colectați prin subvenția publică iar lotul II să se execute pe măsura obținerii fondurilor. În aceste condiții, prima etapă, începută pe 6 august 1923, a fost finalizată în anul 1925 și a costat 7.800.000 lei, diferența fiind obținută de la stat și diferite instituții.

După îndelungate tergiversări, cauzate îndeosebi de scumpirea materialelor de construcții și a mânei de lucru care ridicau costurile la circa 48-50.000.000 lei și constrângerea reevaluării și reducerii anvergurii proiectului inițial, regele Carol al II-lea a încuviințat realizarea monumentului estimat la circa 16.500.000 lei.⁶

Delegația ministerială pentru Înzeestrarea Armatei, constituită potrivit art. V, al. 3 din Înaltul Decret Regal nr. 3013 din 9 noiembrie 1934, compusă din Gheorghe Tătărescu, președintele Consiliului de Miniștri și ministrul Armamentului, alături de generalul de corp de armată adjutant Paul Angelescu, ministrul Apărării Naționale, Mircea Cancicov, ministrul Finanțelor, Valeriu Pop, ministrul Industriei și Comerțului și Nicolae Caranfil, ministrul Aerului și Marinei a aprobat și încuviințat alocarea a 5.000.000 lei pentru finalizarea lucrărilor „Bisericii Neamului” de la Mărășești.⁷

Cu o alocare bugetară guvernamentală în valoare de 5.000.000 lei și alți 4.474.292 lei viraji de Societatea „Cultul Eroilor” din subvenții, la 9 martie 1937 s-a încheiat contractul pentru această sumă cu Întreprinderile Generale Tehnice „Tiberiu Eremia” pentru execuția unui prim lot de lucrări, cu termen de finalizare 1 noiembrie 1937.

În ședința din 21 iunie 1937, Consiliul de Miniștri a aprobat finanțarea proiectului, ministrul de Finanțe și cel al Apărării Naționale fiind însărcinați cu executarea dispozițiilor prevăzute în Jurnalul nr. 1561.

Pentru executarea acestor lucrări, Banca Națională a României a acordat Ministerului Apărării Naționale o subvenție de 950.000 lei.

Pentru întocmirea planurilor de detaliu și a devizelor și coordonarea lucrărilor evaluate la suma de 13.211.440 lei, a fost angajat arhitectul Georges Cristinel, contra unui onorariu de 3,5% din valoarea lucrărilor.⁸

Execuția basoreliefurilor "Cupolei Gloriei" care împodobește monumentul a fost încredințată sculptorilor Ion Jalea și Corneliu Mendrea, fresca interioară fiind pictată de Eduard Săulescu. În privința acesteia, prin adresa din 28 septembrie 1937, arhitectul diriginte de șantier George Cristinel informa Comitetul că „panourile din Capela de sus pe care s-a decis a se face picturile cu episoade din război au o suprafață totală de 82,40 mp, compuse din 8 panouri de 3,32 x 3,10 metri înălțimea 10,30 mp fiecare panou, iar cupola are o suprafață de 54 mp, pe care se va picta Pantocratorul.”⁹

În pofda tuturor eforturilor depuse de S.N.O.F.R., în vara anului 1937 lucrările se aflau într-un mare impas, situația fiind adusă, în disperare de cauză, la cunoștința ministrului Apărării Naționale de președinta Cantacuzino: "Ca ministru al Apărării Naționale facem apel la dumneavoastră, rugându-vă a încunoștiința Înaltul Guvern că lucrările la Biserica Neamului de la Mărășești înaintează repede, se execută de către Casa «Tiberiu Eremia» în bune condițiuni.

Însă partea îngrijorătoare este că nu am putut obține ce ni se făgăduise de domnul ministru Bejan, nici un ajutor de la Stabilimentele Industriale ca Reșița, fabricile de ciment etc, astfel că nici prima parte a lucrărilor ce se ridică, angajate fiind prin contract cu Casa «Tiberiu Eremia», de 10.500.000 lei, nu sunt acoperite deoarece avem numai 9.000.000 lei în casă.

Pentru terminarea completă a acestui monument în proporțiile reduse de astăzi, ar trebui cel puțin să avem imediat încă 8.000.000 lei pentru ca la 25 octombrie 1937 să predăm opera terminată cu lumina electrică, Portalul, apă, terasele, grădina, vitrourele și, în special, basorelieful ce este singura împodobire exterioară a acestui monument, pentru care dl. sculptor Jalea a fixat ca ultim preț după oferta alăturată în copie, suma de lei 2.000.000, având 126 mp, tot lucrat în piatră de granit Deva. Numai manopera de cioplire a basoreliefului se ridică la un milion lei, plus un milion executarea modelelor artistice.

Dacă lucrările se întrerup, antrepriza «Tiberiu Eremia» ne-a făcut cunoscut conform contractului că retrăgându-se lucrătorii prin întreruperea lucrărilor, nu își menține prețurile pe viitor, față de vertiginoasa urcare a prețurilor.”¹⁰

Desigur tergiversarea lucrărilor făcut obiectul unei ample campanii de presă, drept pentru care Comitetul

Bisericii Neamului de la Mărășești, convocat pe 14 iunie 1937 de Alexandrina Gr. Cantacuzino la sediul din Calea Moșilor 148, a găsit de cuviință "să se publice în toate ziarele importante o lămurire explicativă cu privire la lucrările de la Mărășești, expunând clar și concis, fără a se face polemică cu nimeni, socotind comitetul nostru că trebuie să se găsească deasupra și în afara oricărei tendințe de rea credință și intrigă.”¹¹

Drept urmare, S.N.O.F.R. a pledat cu aceeași ardoare pentru înălțarea acestui Panteon al recunoștinței naționale, motivând faptul că "Biserica Neamului de la Mărășești este izvorâtă din dorul femeii române de a proslăvi pe cei scumpi, jertfiți pe altarul Patriei.

La Congresul ținut imediat după război în mai 1918 în București, congres la care fără deosebire de confesiune au venit toți frații noștri creștini din toate unghiurile țării, la întrunirea din Sala Senatului, unde se hotărâse odinioară Războiul de Întregire, s-a propus de subsemnata ridicarea unei Biserici pe câmpia Bătăliei de la Mărășești și s-a deschis cu aprobarea reprezentanților guvernului domnului [Gheorghe Gh.] Mârzescu și [Mihail] Pherekyde înființarea unui Comitet sub patronajul Societății Ortodoxe și a Președintei sale ca să se adune fondurile necesare.

S-au lansat liste și cu toate că se vorbea de 100 milioane, nu s-au strâns decât 5 milioane, cu care s-au început criptele care au fost sfințite în 1924, rămânând Președinta descoperită cu 3 milioane, lucrarea constând 8 milioane. S-a dat în urmă după ce se pusese sechestru la doamna Președintă, suma de 3 milioane, care a stins toate datoriile. S-au încheiat socotelile primei părți.

După ani de luptă, de demersuri, de cereri s-au obținut sub Guvernul dlui ministru [Gheorghe] Tătărescu, căruia n-am cuvinte să-i mulțumesc, treptat până la 9 milioane lei disponibil pentru reluarea lucrărilor.

Între timp s-au modificat de 15 ori primul proiect și devizele, schimbându-se după ani și sume făgăduite și neîncasate, până s-a ajuns la noul proiect, care exclude Biserica Mare, ce ar fi costat astăzi cu scumpețea materialului circa 80 milioane și s-a hotărât, având o capelă la cripte, unde se face regulat serviciul religios, a se termina exteriorul ca un mausoleu tot lucrat cu mare basorelief în piatră și înconjurat de terase.

Macheta acestui monument a fost supusă și aprobată de Majestatea Sa Regele Carol al II-lea va costa 17 milioane, avem numai 9 milioane. Oricine poate vedea cât mai avem de luptat pentru a căpăta încă 8 milioane.

De aceea, respingem cu surprindere cuvintele necugetate ce se vântură și mergând înainte pe calea cea dreaptă vom duce la bun sfârșit și opera aceasta de pietate, nu în cadrul dorit atât de mult de noi, ci după posibilitățile financiare ce avem la dispoziție.”¹²

Cu acest prilej, președinta S.N.O.F.R. a adus la cunoștința membrilor comitetului că inginerul Malaxa a oferit suma de 500.000 lei, donație pentru care i se va face cuvenita scrisoare de mulțumire.

Prezent pe 30 septembrie pe șantierul Mausoleului de la Mărășești, însoțit de locotenent-colonelul Fotescu de la Societatea "Cultul Eroilor", generalul Ioan Țonea, directorul Domeniilor Militare s-a arătat nemulțumit de absența arhitectului Cristinel de la această consfătuire de lucru, constatând de altfel, că "s-a lucrat cu un tempo foarte lent, ceea ce primejduiește terminarea lucrării conform contractului, ceea ce va atrage sancțiunile prevăzute."¹³ Drept urmare, a stabilit prioritățile etapei, fiind de acord cu amenajarea altor două galerii laterale la intrare pentru nișe de osuar și aducerea vulturilor, pentru a fi montați odată cu crucea și revenirea pe 1 noiembrie pentru recepția primei părți a lucrărilor.

Desigur, termenul nu a putut fi respectat. Prin Jurnal Consiliului de Miniștri nr. 547, în ședința din 17 martie 1938 acesta a autorizat Comitetul de Construcție a Bisericii Neamului de la Mărășești să încheie contracte "prin bună învoială" cu Întreprinderile Generale Tehnice „Tiberiu Eremia” pentru lucrările de pietrărie a scăriilor și frontonului, construcția gradenelor din fața Mausoleului, nivelarea platformei din față și împrejmuirea din piatră, în sumă de 3.400.000 lei, sculptorii Ion Jalea și Corneliu Mendrea „pentru executarea modelelor artistice din ipsos și pământ după care urmează a se executa sculptura în piatră”, contra a 800.000 lei și Întreprinderile Clemente „Santalena” pentru executarea sculpturii în piatră, pentru suma de 690.000 lei. Suma totală de 4.890.000 lei alocată acestor lucrări urma să fie suportată "din creditul de 5.000.000 lei aflat ca avans de portofoliu la Casieria M.Ap.N."¹⁴

Pentru o perspectivă cât mai amplă asupra Mausoleului, Direcția Domenii Militare a solicitat sprijinul Direcției Generale a Drumurilor din cadrul Ministerului Lucrărilor Publice și al Comunicațiilor. Cu adresa nr. 24099 din 2 mai 1938, acestea comunica faptul că a dispus ca Serviciul Județean de Drumuri Putna "să ia măsuri deocamdată numai pentru rotunjirea și micșorarea coroanei arborilor din plantația de pe Drumul național nr. 2 București – Bacău – Frontieră km 122+700 din dreptul Mausoleului de la Mărășești, iar în cazul că prin aceste operațiuni vizibilitatea Mausoleului va fi totuși împiedicată, urmează ca la toamnă să se procedeze la scoaterea și înlocuirea acelor arbori existenți cu o plantație nouă cu arbori cu coroană mică."¹⁵

La o nouă evaluare la fața locului a stadiului lucrărilor, pe 23 martie 1938, la care au fost de față arhitectul

G. Cristinel, dl. Săulescu, doamnele Zefira Colonel Voiculescu și Olga Greceanu, precum și locotenentul Ioan Lazăr, doamna Alexandrina Gr. Cantacuzino a constatat cu justificată îngrijorare că se lucrează încet, solicitând, printre altele, "a se accelera lucrarea căci mai avem doar 2 luni de lucru și atâtea probleme nerezolvate."¹⁶

Aflată într-un perpetuu impas financiar, președinta Comitetului de Înălțare a Bisericii Neamului de la Mărășești s-a adresat din nou ministrului Apărării Naționale: „Fac un apel încă la armată, la sufletul apărătorilor țării, să se gândească la jertfiții de la Mărășești și să nu ne precupețească suma de 1.500.000 lei de care avem nevoie ca să desăvârșim opera mareață de adăpostire a Eroilor Neamului în veșnicul lăcaș de pomenire."¹⁷

La solicitarea Ministerului Apărării Naționale, în răspunsul transmis prompt la 21 aprilie 1938, Ministerul Economiei Naționale a invocat prioritatea acoperirii cheltuielilor "ce se fac în legătură cu funcționarea Direcțiunii Reglementării Comerțului Exterior și cheltuielile în legătură cu noua clădire ce Ministerul Economiei Naționale a început-o încă din toamna anului 1937 (?), pe terenul proprietatea sa din Calea Victoriei și pentru a cărui terminare însuși Ministerul (sic!) este în căutare de noi resurse."¹⁸

Cum termenul de finalizare expirase, S.N.O.F.R. a înaintat executantului constatările incluse în procesul verbal al inspecției din 4 mai 1938. În răspunsul său datat 11 mai 1938, antreprenorul enumeră, pe capitole și subcapitole de lucrări, sub semnătura inginerului Ghika Bumbesti, cauzele justificate ale întârzierilor, invitând onor Societatea Ortodoxă a Femeilor din România "a examina situația reală spre a vă convinge că depunem toate eforturile posibile pentru activarea lucrărilor."¹⁹

Programată pentru ziua de 6 august, solemnitatea sfințirii Mausoleului de la Mărășești a fost amânată pentru 18 septembrie, din cauza decesului reginei Maria, pe 18 iulie 1938, și a doliului instituit în memoria sa.

După o serie de deficiențe și defecțiuni apărute prematur la Mausoleu, semnalate M.Ap.N. de președinta S.O.F.R., pe 12 septembrie 1938 are loc recepția provizorie a lucrărilor de construcție a unei stații de pompare și rezervă la Mausoleul Eroilor Neamului de la Mărășești. Cu acest prilej, arhitectul inspector general Emil Guneș și căpitanul Vintilă Papadopol, delegații M.Ap.N., arhitectul șef Horia Teodoru, delegatul Ministerului Cultelor și Artelor și arhitectul Simion Vasilescu, reprezentantul S.O.F.R., au evaluat împreună cu arhitectul G. Cristinel, autorul proiectului,

respectiv ing. D. Marcu și arhitectul Ștefan Ionescu, reprezentanții constructorului, calitatea lucrărilor. Recepția a fost acceptată cu caracter provizoriu, până la remedierea deficiențelor constatate.

O ZI MEMORABILĂ

În prezența M.S. Regelui, a Marelui Voievod Mihai de Alba Iulia, a membrilor guvernului și a unei mulțimi impresionante, duminică, 18 septembrie 1938 a avut loc solemnitatea sfințirii Monumentului Eroilor de la

Mărășești.

„Toamna frumoasă ne-a adus, pe câmpia de glorie a Mărășeștilor, locul de eternă odihnă a făuritorilor României Mari și Veșnice, sfințirea Bisericii Neamului – consemna „Telegraful român”.

Înalta prezență a Suveranului, a Marelui Voievod de Alba Iulia, a demnitarilor reprezentanți ai bisericii, ai guvernului, ai armatei, și cuvântările ținute au dat sărbătorii o semnificație cu totul deosebită.

La pioasa solemnitate de la Mausoleu, care e opera Societății Ortodoxe Naționale a Femeilor

Române, a săvârșit slujba târnosirii Î.P.S. Mitropolit Nicolae de la Sibiu, înconjurat de vlădici și preoți. În cuvântarea rostită – «psalm de cinstire a flăcăilor adormiți sub brazda natală»-, Înaltul prelat aduce omagiu, îndeosebi din partea Ardealului și a bisericii sale strămoșești, vitejilor care au desăvârșit unirea pământului ardelenesc cu Țara mamă pentru toate veacurile.

«Dumnezeu să renască – termină oratorul – duhul eroilor de la Mărășești în fiecare inimă de român».”²⁰

Trenul ministerial a sosit în gara Mărășești la ora 10. Membrii guvernului, respectiv Î.S. Patriarhul Miron Cristea, președintele Consiliului de Miniștri, Armand Călinescu, ministru de Interne și ad-interim la Ministerul Educației Naționale, generalul Gheorghe Argeșanu, ministrul Apărării Naționale, Mircea Cancicov, ministrul Finanțelor, generalul dr. Nicolae Marinescu, ministrul Sănătății, generalul Paul Teodorescu, ministrul Aerului și Marinei, Mihail Ghelmegeanu, ministrul Lucrărilor Publice și Comunicațiilor, P.S. Episcop Nicolae Colan, ministrul Educației Naționale și ad-interim la Culte și Arte, Mihail Măgureanu, subsecretar de stat la Președinția Consiliului de Miniștri, preotul Nae Popescu, subsecretar de stat la Ministerul Cultelor și Artelor, Dumitru V. Țoni, subsecretar de stat la Ministerul Educației Naționale, au fost întâmpinați pe peronul gării de Eugen Titeanu, subsecretar de stat pentru Presă și Informații.

Cu același tren au mai sosit P.S. Episcop Grigorie al Argeșului, delegația Cavalerilor Ordinului “Mihai Viteazul” în frunte cu colonelul Georgescu, profesorul Preoteșcu și Nicolae Popescu-Zorica, generalul Ion Manolescu de la „Straja Țării”, Alexandru G. Donescu, fost primar al Capitalei în perioada

Instantanee de la inaugurarea Mausoleului de la Mărășești. Realitatea Ilustrată 1938

martie 1934 – 5 ianuarie 1938, Al. Săndulescu, președintele Sindicatului Ziariștilor din București, Arhiteald Crisholm, redactorul-șef al revistei „The Financial Times”, Emil Ciuceanu, directorul Presei, precum și delegații de foști luptători din Capitală.

În jurul Mausoleului, flancat de stindarde tricolore, sosiseră din vreme ofițeri și trupă din garnizoanele Focșani și Tecuci, delegații ale foștilor combatanți cu drapele, o delegație de foști luptători din Regimentul 32 „Mircea” care luptaseră în cămăși la Mărășești, veterani de la 1913, delegația Ofițerilor de rezervă din Capitală, domnișoara Viorica Litzica (Falanga Străjerelor) și maiorul Ioan Dimăncescu, delegații „Străjii Țării”, Societății Voluntarilor de Război din Prahova și Buzău, Asociației Cercetașilor de Război, Societății „Crucii Roșii” din Prahova și Tecuci, Asociației Subofițerilor Pensionari din Galați, Asociației Subofițerilor de Rezervă din București, Asociației „Bărbăție și Credință”, Asociației „Virtutea Militară de Război”, „Vitejii Neamului”, Societății „Mărășești”, Școlii Ortodoxe din Iași, Liceului Ortodox din Buzău, Institutului Ortodox din Craiova, primarii și pretorii din județ, numeroși străjeri și străjerițe.

Suveranul și Marele Voievod Mihai de Alba Iulia, urmași de membrii guvernului, reprezentanții armatei și ai foștilor luptători au luat loc în rotonda Mausoleului, în fața altarului, unde s-a oficiat slujba târnosirii.

Slujba a fost oficiată de Î.P.S. Nicolae Bălan, mitropolitul Ardealului, alături de P.S. Partenie Ciopron, episcopul Armatei și episcopii Lucian Triteanu al Romanului, Grigorie al Argeșului și Nifon al Hușilor, acompaniați de un sobor de preoți.

Îmbrăcat în cămașa de ctitor, regele Carol al II-lea a uns cu Sf. Mir, conform ritualului, masa de pe sfântul altar, apoi s-a oficiat Sfânta Liturghie. În fața altarului se afla mormântul generalului Eremia Grigorescu, eroul de la Mărășești, având înscris pe lespede de marmură a sarcofagului epitaful: “Aici se odihnesc, alături de generalul lor, eroii necunoscuți.”.

După sfințirea Mausoleului, Suveranul și înalții demnitari au ieșit în fața Bisericii Neamului, unde P.S. Partenie Ciopron, episcopul Armatei și P.S. Lucian al Romanului, însoțiți de un sobor de preoți, au oficiat parastasul pentru pomenirea sufletelor martirilor neamului.

Au urmat cuvântările P.S.S. Episcopul Nicolae Colan, ministrul Cultelor și Artelor, doamnei Alexandrina Cantacuzino, reprezentanta Societății Ortodoxe Naționale a Femeilor Române, Î.P.S.S. Nicolae Bălan, mitropolitul Ardealului și al Banatului, colonelului Mihail Gheorghiu, vicepreședintele Asociației Marilor Mutilați de Război și generalului Gheorghe Argeșanu,

ministrul Apărării Naționale.²¹

În cuvântul său, regele Carol al II-lea a subliniat: “Cu adâncă evlavie ne-am adunat astăzi aici, pe această glorioasă câmpie, spre a prăznuiră încă o dată amintirea acelor care, prin credință și prin jertfa lor, au făurit întrunirea pe veci în același mănunchi a românilor de pretutindeni.

Nu venim ca la morții obișnuiți, cu sufletele îndurate, ci venim cu sufletele înălțate și pline de seninătate, gândindu-ne la acei care, prin jertfa lor, trebuie să fie pildă vie și veșnică tuturor locuitorilor acestei țări.

Venim cu puternică emoție – emoție care în aceste zile de adâncă îngrijorare a lumii, este și mai sporită și trebuie să ne facă să ne reculegem mai adânc și să ne gândim cu mai multă seriozitate și râvnă la ziua de mâine.

Știu că poporul meu este pregătit pentru orișice, dar Eu mai știu un lucru: că în zilele grele nu numai armele sunt acelea care hotărăsc lupta dar și îmbărbătarea și întărirea sufletească.

De aceea acum, când se aude zăngănit de arme, o prăznuire a acelor care, prin jertfa lor supremă și mai ales prin sufletul lor au câștigat bătălia, este binevenită și pilduitoare.

S-au auzit astăzi cuvinte înălțătoare, acelea rostite de I.P.S.S. mitropolitul Ardealului care, cu bisericeasca sa autoritate, a făcut un apel tuturor, mărturisind marele adevăr, că în aceste zile nu trebuie să mai fie credințe diferite pe acest pământ, ci una singură: binele, înălțarea, întărirea sufletească a acestei țări.

Osemintele din această criptă să fie ele – dacă altceva nu se poate – îndemnul ca această chemare să se realizeze cu o clipă mai devreme.

În vremuri grele trebuie credințele mai întărite, trebuie jertfe sufletești mai înălțătoare. Acelea poporul Meu să le găsească în acest Monument.

Mulțumesc acelor prin râvna cărora s-a putut înfăptui acest far al credinței românești.

Sufletul care s-a ridicat din osemintele celor căzuți pe această câmpie să fie strajă și îndemn sufletesc celor astăzi în viață, căci prin credință, prin dragoste de neam, prin jertfa solidară a celor mici și mari se întărește și se desăvârșește gloria și veșnicia României de mâine.”²²

După terminarea cuvântărilor, M.S. Regele și Marele Voievod Mihai, însosiți de oficialități au primit defilarea trupelor condusă de generalul de divizie Ilie Partenie.

În cele 154 de cripte individuale și 9 cripte comune ale Mausoleului de la Mărășești odihnesc osemintele a 5073 de ostași – 96 ofițeri, 2 preoți, voluntara de război eroină Măriuca Zaharia²³, 1974 grade inferioare și 3000 necunoscuți – care au fost exhumate

de le câmpul de luptă de la Mărășești și depuse în cripte de către Comitetul Central al Societății "Cultul Eroilor". Cheltuielile s-au cifrat la 859.345 lei, cea mai importantă sumă alocată construirii Mausoleului fiind suportată de Ministerul Apărării Naționale.²⁴

„Viața își reia dreptul despotice, cuprinzându-ne în vâlmășagul de griji și de îndatorințe mărunte – conchi-dea Cezar Petrescu. Dar spre osemintele din criptele Mărășeștilor gândul se întoarce acum mai eliberat de povara muștrărilor. A fost până mai ieri o moștenire a războiului, primejduită de năravurile politicii, de înverșunarea celor care împiedicau România mare să devină și o Românie nouă.

Negurile și miasele sunt alungate, limpezind orizontul. E singurul chip de a ne plăti datoria, dincolo de morminte, față de ostașii căzuți cu fruntea în țărână apărându-ne țara de cotropire, răsturnând cumpăna războiului, pregătind trușelor armate germane începutul sfârșitului. Căci tâlcul victoriei de la Mărășești acesta a fost. Cel dintâi avertisment simptomul care vestea începutul sfârșitului pentru puterile centrale.”²⁵

LOC DE PELERINAJ ȘI CINSTIRE A MEMORIEI EROILOR NEAMULUI

Vineri, 31 septembrie 1938, membrii Congresului Federației interaliate a foștilor combatanți (FIDAC) s-au recules la Mausoleul Eroilor de la Mărășești. *“Oaspeții, conduși de dl. rezident regal Victor Cădere și generalul Arthur Văitoianu, consilier regal, au fost întâmpinați de oficialitățile civile și militare, în frunte cu domnii general Leventi, comandantul Diviziei 6 Focșani, colonel I. Arbore, prefectul județului etc.*

Doamna Alexandrina Cantacuzino și dl. general Leventi au urat oaspeților bun sos.

Dl. prof. I. Florea, comandantul străjerilor putneni, a dat raportul, în timp ce străjerii au dat salutul străjesc. Oaspeții au vizitat biserica, în ale cărei cripte dorm somnul de veci cei 20.000 de eroi, depunând flori pe morminte.

În numele foștilor luptători iugoslavi și cehi s-au depus două decorații, reprezentând cele mai mari distincții ale acestor țări pentru bravură pe câmpul de onoare.

Decorația iugoslavă este denumită «Miloș Obilici» – distincție acordată până acum numai în amintirea bătăliei de la Verdun și a fost adusă de domnii N. Bogdanovici, K. Saratievici și Svetilik K. Urochevitch.

Cuvântările

Au luat cuvântul domnii general Gheorghe Leventi, N. Bogdanovici din delegația iugoslavă, doamna Alexandrina Cantacuzino și dl. rezident regal Victor Cădere.

Din partea Ministerului Apărării Naționale a vorbit dl. colonel Alexandru Budiș.²⁶

MEMORIAL OF MĂRĂȘEȘTI – THE SANCTUARY OF NATIONAL GRATITUDE

Abstract: Although the foundation stone of the Mausoleum in Mărășești was laid on August 6, 1923, the inauguration of the most impressive sanctuary of the heroes of the Romanian nation took place only 15 years later, on September 18, 1938, in the presence of King Carol II.

The monument was built at the initiative of the National Orthodox Women's Society of Romania, under the coordination of the Ministry of National Defense and houses the remains of 5,073 heroes in 154 individual crypts and 9 common crypts.

Keywords: Memorial of Mărășești, Centenary, The unknown hero

NOTE

[1] Vicepreședinte al Centrului de Cercetare a Conlucrării Bisericii Ortodoxe cu Armata României "General Paul Teodorescu"

[2] Alexandrina Gr. Cantacuzino, născută la 20 septembrie/2 noiembrie 1876, la conacul familiei Pallady din satul Ciocănești, jud. Ilfov – d. 12 octombrie 1944, București). Rămăsă orfană de mamă, a fost crescută și educată de o mătușă din familia Ghica, stabilită în Franța, a învățat limbi străine, istorie, retorică și economie. Prin căsătoria cu boierul Grigore G. Cantacuzino (1872-1930), fost ministru secretar de stat, senator, director al ziarului „Voința Națională”, a susținut consecvent mișcarea de emancipare a femeii române. În perioada interbelică a activat în cadrul a numeroase asociații, pe care le-a întemeiat și le-a coordonat, fiind una dintre fondatoarele Societății Ortodoxe Naționale a Femeilor Române și președinta generală a acestei asociații. În anul 1921, a contribuit la înființarea, organizarea și conducerea Asociației Consiliul Național al Femeilor Române, care a militat pentru unificarea mișcării feministe din România. A sprijinit construirea

și întreținerea în Capitală și diferite alte localități a unor catedrale, biserici, școli, cămine. Prin implicarea ei s-au putut clădi și au funcționat capele la institutele S.O.N.F.R. din Iași, Craiova, biserică la Giurgiu, s-au strâns bani pentru biserici în Cluj, în Târgu Mureș, pentru multe case parohiale și biserici din București, s-a deschis prima mănăstire de maici la Cluj, s-au construit criptele Bisericii Neamului de la Mărășești. Susținutoare ferventă a construirii unui mausoleu în amintirea victorioaselor lupte de la Mărășești și a victimelor Primului Război Mondial, a donat bani, a mobilizat opinia publică, a susținut constant construirea mausoleului de la Mărășești, care a fost inaugurat la 18 septembrie 1938, în prezența regelui Carol al II-lea, a autorităților politice și militare. Amănunte privind viața, cariera și operele de binefacere în "Alexandrina Cantacuzino și mișcarea feminista din anii interbelici", editor: Anemari Monica Negru, vol. I 2012, vol. II 2019, Editura "Cetatea de Scaun", Târgoviște.

[3] http://enciclopediaromaniei.ro/wiki/Mausoleul_Eroilor_de_la_Mărășești.

Latifundiar, industriaș și comerciant român de origine greacă, George Ulise Negropones (n. 8 noiembrie 1871, Galați – d. 5 ianuarie 1945, București) era proprietarul a 42.000 hectare de teren pe moșiile de la Mărășești, Grozești și Afumați. La 6 august 1917, când Regimentul 51 /52 infanterie, condus de căpitanul Grigore Ignat, a zădărnicit înaintarea trupelor germane, G.U. Negropones a aprobat bombardarea Comandamentului german încartiruit pe o proprietate a sa, contribuind astfel la marea victorie de la 6 august. Ostașii români, căzuți eroic în acea zi, au fost înmormântați inițial în viile moșierului. Animat atât de spiritul patriotic, dar și implicat afectiv, în calitate de socru al generalului Eremia Grigorescu, comandantul luptelor de la Mărășești, prin Actul de donație din 14 iulie 1921, autentificat de Tribunalul Ilfov, Negropones donează 20 ha de viță indigenă și 50.000 lei pentru ridicarea Mausoleului, trecând terenul în proprietatea S.O.N.F.R.

[4] Elvira-Ecaterina Ivănescu, Mărgărita Vlad, "Societatea Ortodoxă a Femeilor Române Iași 1910-2010", Editura PIM, Iași, 2010, pp. 156-157.

[5] Maria Mihăilescu, "Mausoleul Eroilor de la Mărășești (1919-1938). Inițiativă și inaugurare", pe <https://www.muzeulvrancei.ro/wp-content/uploads/2022/03/MAUSOLEUL-EROILOR-DE-LA-MARASESTI.pdf>, accesat pe 28 aprilie 2023, la ora 10.30

[6] Arhivele Militare Naționale Române (în continuare se va cita A.M.N.R.), Fond Direcția Domenii Militare, dosar nr.crt. 1301/1936, ff. 6-7.

[7] *Ibidem*, f. 116.

[8] *Ibidem*, f. 130.

[9] *Ibidem*, f. 342.

[10] *Ibidem*, f. 190.

[11] *Ibidem*, f. 141.

[12] A.M.N.R., Fond Direcția Construcțiilor și Domeniilor Militare, dosar nr. 1297/1936, f. 43-44.

[13] *Ibidem*, f. 343.

[14] *Ibidem*, f. 216.

[15] A.M.N.R., Fond Direcția Construcțiilor și Domeniilor Militare, dosar nr. 1297/1936, f. 106.

[16] *Ibidem*, f. 108.

[17] *Ibidem*, f. 130.

[18] *Ibidem*, f. 131.

[19] *Ibidem*, ff. 150-151.

[20] "La Mărășești", în „Telegraful român”, Anul 86, nr. 39, 25 septembrie 1938, p. 2.

[21] "Câmpia Mărășeștilor, loc de închinare a națiunii", în „Viitorul”, Anul 30, nr. 9211 din 19 septembrie 1938, p. 1, 2.

[22] „Cuvântarea Majestății Sale Regelui la inaugurarea Mausoleului Mărășești”, în „Neamul românesc”, Anul XXXIII, nr. 206, marți, 20 septembrie 1938, p. 1.

[23] Maria Zaharia (1905-1917), eroina de 12 ani din satul Haret/Ionășești/Răzoare, jud. Vrancea, a contribuit la victoria de la Mărășești, transmitând în ziua de 6/19 august din nukul din grădina bunicilor date despre inamic. Deși bunicul său o implora să coboare din copac, Măriuca a refuzat, răspunzându-i: „Vreau să fac și eu ceva pentru Țară!” Un lunetist german a pus capăt acțiunii sale temerare, doborând-o din nukul bătrân. Acțiunea sa eroică a fost immortalizată în filmul artistic "Baladă pentru Măriuca" (1969), ecranizat în regia lui Constantin Neagu, cu Brândușa Hudescu în rolul principal. [„Eroinele României Mari. Destine din linia întâi”, coordonator prof. univ. dr. Adina Berciu Drăghicescu, Editura Muzeului Național al Literaturii Române, București, 2018].

[24] "Criptele Mausoleului de la Mărășești", în „Viitorul”, Anul XXX, nr. 9225/1938, p. 2.

[25] Cezar Petrescu, "Criptele de la Mărășești", în „România”, Anul I, nr. 66, sâmbătă, 6 august 1938, p. 1.

[26] "Foștii luptători au făcut ieri un pios pelerinaj la Mausoleul de la Mărășești", în „Timpul”, Anul I – X, nr. 508, sâmbătă, 1 octombrie 1938, p. 10.